

ԽԱՐՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ АРМЯНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМ. Х. АБОВЯНА

Հումանիտար գիտություններ №-1 (39) 2021 Гуманитарные науки

ԳՈՅԱԿԱՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԵՆԻ՝
ԻԲՐԵՎ ՕՏԱՐ ԼԵՉՎԻ ԴԱՍԸՆԹԱՅՈՒՄ
ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ Լ. Կ.

Խ. Արուսյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական
համալսարան, 0010, Երևան, Տիգրան Մեծի 17
e-mail: lusine.mooradyan2011@yandex.ru

Հոդվածում ներկայացված է գոյականի ուսուցումն այլալեզու ուսանողներով համալրված խմբերում: Հայերենը՝ իբրև օտար լեզվի դասընթաց ունի շատ առանձնահատկություններ: Մեր կողմից ստեղծված <<Սովորում ենք գրել, կարդալ, խոսել հայերեն>> դասագիրքը երկարամյա աշխատանքային փորձի հիման վրա կառուցված աշխատանք է: Նրանում մեկտեղել ենք հայերեն խոսքի բազմազան նմուշ-օրինակներ, որոնց ուսուցումն ավելի արագ կդարձնի գործընթացը՝ կապված ժամաքանակի սղության հետ:

Հիմնաբառեր՝ հայերեն, անգլախոս ուսանողներ, օտար լեզու, գոյական:

Ներկայացված է խմբագրություն 09.03.2021թ.

Վերջին տարիներին արտասահմանցի անգլախոս ուսանողների Հայաստանում սովորելու ցանկությանը զուգահեռ՝ տարբեր բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում անհրաժեշտաբար կազմվել են հայերենի՝ որպես օտար լեզվի դասավանդման ծրագրեր, մշակվել է մեթոդական գրականություն: Այնուամենայնիվ, առաջադիր խնդիրն ամբողջությամբ ուսումնասիրված չէ, և որոնումները շարունակվում են: Տարիներ շարունակ Խորհրդային Հայաստանի մանկավարժներն ու լեզվի մշակները հայերենն իբրև մայրենի լեզու են դիտարկել և ուսումնասիրել, կատարել զանազան մեթոդական մշակումներ մայրենիի դպրոցական և բուհական դասավանդման գործընթացում: Հայերենի՝ իբրև օտար լեզվի իմացության տարբեր մակարդակներում դասավանդելու համար մեր կողմից կազմվել են ծրագրեր, ձեռնարկներ, մշակվել է մեթոդաբանություն: Մեր <<Հայերենի՝ իբրև օտար լեզվի առանձնահատկությունները այլալեզու ուսանողներով համալրված խմբերում>> թեմայով հետազոտության մեջ ընդգծել ենք, որ այլալեզու ուսանողներին հայերեն ուսուցանելու ողջ ընթացքում քերականությանն անդրադարձ է կատարվում <<մեջբերումների>> տեսքով. չենք սովորեցնում սահմանումներ, կանոններ, այլ միջնորդ լեզվի օգնությամբ, համապատասխան օրինակների վրա բացատրում կամ հիշեցնում ենք լեզվաքերականական այս կամ այն օրինաչափությունը կամ շեղումը:

Եթե դասընթացի սկզբնական փուլում հայերեն խոսքը հասկանալու և հայերեն խոսք կազմելու համար քերականական գիտելիքներն այնքան էլ համակարգված չենք

ներկայացնում ուսանողներին՝ առաջնորդվելով որքան արագ, այնքան արդյունավետ սկզբունքով, ապա ուսուցման երկրորդ փուլում՝ խոսքի զարգացմանը նպաստող լեզվաքերականական գիտելիքները համապատասխան նմուշ-օրինակներով ներկայացվում են մասնակիից դեպի ընդհանուրը՝ համակարգված և որոշակի հերթականությամբ: Այդ նպատակով մեր հեղինակած <<Սովորում ենք գրել, կարդալ, խոսել հայերեն>> դասագրքում զետեղել ենք <<Քերականություն>> բաժինը, որտեղ ոչ մի կանոն չի շարադրված: Օտար լեզու դասավանդելու մեթոդիկայի մասնագետ պրոֆ. Մելանյա Աստվածատրյանն իր <<Օտար լեզուների դասավանդման մեթոդիկա>> ձեռնարկում գրում է. <<Մեթոդիկայի պատմության մեջ հայտնի են օտար լեզուների քերականության դերի ու տեղի մասին տարբեր մոտեցումներ, որոնց բազմազանությունը փաստորեն պայմանավորված է երկու հիմնական գործոններով.

1) քերականության ուսուցումը դիտվում է որպես **ինքնանպատակ (քերականական-թարգմանական մեթոդ)**,

2) քերականությունը **դուրս է մղվում (ուղիղ մեթոդ)** լեզուների դասավանդման պրոցեսից: Առաջարկվում է օտար լեզուների ուսուցումը տանել մայրենի լեզվի յուրացման ուղիով՝ իմիտացիայի և բազմակի կրկնությունների ճանապարհով>>⁸²:

Արագ արդյունք ստանալու համար մենք ընտրել ենք երկրորդ տարբերակը:

Գոյական թեման ուսումնասիրելիս ուսանողներին չենք առաջադրում ավանդական հարցերը. <<Ի՞նչ է ցույց տալիս գոյականը>>, <<Ի՞նչ հարցերի է պատասխանում գոյականը>>: Նման հարցերի պատասխանները նրանք գիտեն իրենց մայրենի լեզվի կամ բնակավայրի լեզվի կամ այլ օտար լեզուների ուսուցման դասընթացներից: Սա նշանակում է, որ ուսանողներն արդեն վերացական գիտելիքների (իսկ քերականական գիտելիքները հենց այդպիսին են), այս դեպքում քերականության յուրացման փորձ ունեն:

Ուսուցման ընթացքում խրախուսվում է այլ լեզուների հետ համեմատության եզրեր գտնելը, եթե, իհարկե, մասնագետը տիրապետում է այլ լեզուների, բայց մեծ տեղ հատկացնել միջնորդ լեզվով բացատրություններին նույնպես չի կարելի, քանի որ մեր փորձը ցույց է տվել, որ այդ դեպքում հայերեն խոսքը ժամանակային առումով ուշ է կազմավորվում:

Գոյականը քերականական կարգերով հարուստ խոսքի մաս է: Գոյականի կազմության հետ կապված հարցերը համարյա յուրաքանչյուր դասի ընթացքում կրկնվում են, կատարվում է բառակազմական վերլուծություն, ուստի ավելորդ է համարվում նաև <<Քանի՞ տեսակ են լինում գոյականներն ըստ կազմության>> և նման հարցեր առաջադրելը:

Հաճախ է անդրադարձ կատարվում գոյականակերտ ածանցներին. բավականաչափ բառապաշար կուտակելուց հետո դրանք ամբողջացվում են համապատասխան աղյուսակներում, օրինակ.

⁸². Աստվածատրյան Մ., Օտար լեզուների դասավանդման մեթոդիկա 1985թ.:

-երեն	-ություն	-արան	-իչ
հայերեն	ցտեսություն	լսարան	ուսուցիչ
հնդկերեն	հաջողություն	համալսարան	նկարիչ
պարսկերեն	ներողություն	նստարան	թարգմանիչ
անգլերեն	առողջություն	զուգարան	բնակիչ
լատիներեն	շնորհակալություն	պահարան	երգիչ
ռուսերեն	քաղաքավարություն	սառնարան	գրիչ

Այս բառերը հայերենի գործուն բառապաշարից են: Գտնում ենք, որ այս աշխատանքը և՛ հեշտ է, և՛ հետաքրքիր, ուստի պետք չէ պատրաստի աղյուսակներ ներկայացնել, այլ կարելի է հանձնարարել, որ ուսանողներն ինքնուրույն կազմեն այսպիսի աղյուսակներ. պետք է զարգացնել ուսանողների ինքնուրույնությունը, օգնել և ուղղություն տալ նրանց, խրախուսել առավել առաջադիմողներին:

Դիցուք՝ սկսում ենք ամբողջացնել ուսանողների գիտելիքները գոյականի թվի մասին: Եթե ուսուցման սկզբնական փուլում նրանք սոսկ նախագիտելիքներ էին ստացել այս ենթաթեմայի շուրջ, ապա որպես լրացում կարելի է ներկայացնել ավելի ամբողջական աղյուսակ, որն ընդհանուր պատկերացում կտա միավանկ, բազմավանկ, մեկ ու կեսավանկանի և մեր լեզվի ոսկեդարից մեզ հասած որոշ բառերի հոգնակի թվի կազմության մասին.

տառ-տառեր	մատ-մատներ	հիվանդ- հիվանդներ
բառ-բառեր	գառ-գառներ	աղջիկ-աղջիկներ
ծառ-ծառեր	բեռ-բեռներ	ատամ-ատամներ
ձու-ձկներ	թոռ-թոռներ	բժիշկ-բժիշկներ
տուն-տներ	ծոռ-ծոռներ	մկրատ-մկրատներ
շուն-շներ	դուռ-դռներ	սեղան-սեղաններ
գիրք-գրքեր	ձուկ-ձկներ	բառարան-բառարաններ
տետր-տետրեր	մուկ-մկներ	անուն-անուններ
ագոյր-ագոյրեր	ծունկ-ծնկներ	երկիր-երկրներ
աստղ-աստղեր	ռուս-ռուսներ	հնդիկ-հնդիկներ

Այս բառաշարերում բացառություն է կազմում **ռուս** բառը, որը գրաբարում երկվանկ էր՝ ուռուս, և այդ պատճառով է **ներ** հոգնակերտ ստանում:

Կարմիր գույնով ցուցում ենք շեղումները.

մարդ-մարդիկ	կին-կանայք
պարոն-պարոնայք	տիկին-տիկնայք

Երբ ուսանողները բավականաչափ տառաճանաչ լինեն և բառերի մեծ մասի նշանակությունն արդեն իմանան, աղյուսակին դարձյալ կարող ենք անդրադառնալ և կրկնել:

Բավականին բարդ նյութ է <<Հայերենի հոդերը>> թեման: Հայ դպրոցականների և ուսանողների համար այս թեմային վերաբերող գիտելիքները սոսկ մեքենայական կրկնությունն են ընտանիքում և շրջապատում լսածի՝ դրանց կիրառության առումով: Իսկ այլալեզու ուսանողների ոչ միայն ականջը սովոր չէ լսել և ընկալել հայերենի հոդերը, այլև հաճախ համապատասխան քերականական կարգը չունեն իրենց մայրենի լեզվում: Նպաստավոր է, որ անգլերենն ունի քերականական համապատասխան կարգը,

և մենք հնարավորինս համադրում ու հակադրում ենք հոդերի վերաբերյալ գիտելիքները: Որոշյալ հոդի վերաբերյալ ամփոփիչ գիտելիքները բացատրվում են ներքոհիշյալ օրինակների վրա, բայց նաև հանձնարարվում է անգիր անել դրանք, քանի որ որոշ ազգերի ներկայացուցիչների համար թեման ավելի քան խրթին է, ուստի, պետք է զարկ տալ մեքենայական հիշողությանը:

Սա տունն է:

Նա գեղեցիկ աղջիկ է:

Տու՛ր ինձ մի մատիտ:

Սա սենյակ է:

Սա պահարան է:

Սա բանալի է:

Նա տղա է:

Սա Դավիթն է:

Ես Սառան եմ:

Սա Արամն է:

Արան Արամի հայրն է:

Անին Սուրենի քույրն է:

Նա քնտանիքի փոքր երեխան է:

Սոնան ամուսնուս քույրն է:

Այս տունը մեծ է:

Այն աղջիկը գեղեցիկ է:

Ո՛ր մատիտը տամ:

Սա իմ սենյակն է:

Սա քո պահարանն է:

Սա Սոնայի բանալին է:

Նա իմ տղան է:

Նրա անունը Դավիթ է:

Իմ անունը Սառա է:

Արամ անունը հայկական է:

Ո՞րն է քո հասցեն:

Ու՛ մն է այս բառարանը:

Ո՞րն է քո սիրած գույնը:

Ո՞րն է քո սիրելի կերակուրը:

Նախադասությունները փորձել ենք այնպես կազմել, որ ակնբախ դառնա որոշյալ հոդի կիրառությունը:

Ուղղական հոլովի վերաբերյալ գիտելիքների ամփոփման մեջ տարբերակվում են գոյականների շարահյուսական պաշտոնները՝ հասարակ և հատուկ գոյականների օգնությամբ.

1. Ուղղական հոլովով է արտահայտվում ենթական և, դրա հետ կապված, պետք է ուսուցանել որոշյալ հոդի կիրառությունը.

Արամը կարդում է: (ն^օվ)

Ուսանողը սովորում է: (ն^օվ)

Դասախոսը բացատրում է: (ն^օվ)

Նաբեն երգում է: (ն^օվ)

Սառան բժիշկ է: (Ով ով է:)

Համալսարանը մեծ է: (ի՞նչը)

Արմենը ուսանող է: (Ով ով է:)

Նաբեն երգչուհի է: (Ով ով է:)

2. Ուղղական հոլովով է արտահայտվում ստորոգյալի մասը, որի հետ կապված նույնպես կան որոշյալ հոդի կիրառության բարդություններ.

Ես Հուսինեն եմ: (Ո՞վ եմ:)

Ես հայուհի եմ: (Ո՞վ եմ:)

Ես բժիշկ եմ: (Ո՞վ եմ:)

Դու Հուսինե՞ն ես: (Ո՞վ ես:)

Դու հայուհի՞ ես: (Ո՞վ ես:)

Դու բժի՞շկ ես: (Ո՞վ ես:)

3. Ուղղական հոլովով է արտահայտվում կոչականը.

Օրինակների վրա բացատրվում է կոչականի կետադրությունը:

Արա՛ջ, արի այստեղ:

Մարիա՛մ, ի՞նչ է պատահել:

4. Ուղղական հոլովով կարող է արտահայտվել գոյական որոշիչը՝ գոյականական բառակապակցությունների մեջ.

Բժիշկ Սարգսյանը բուժում է հիվանդներին: (**ն՞վ**)

Մեր դասախոս Սուրադյանը գոհ է ուսանողներից: (**ն՞վ**)

Կարծում ենք, որ այս նյութի ավելի խորը բացատրությունը միայն անհատ ուսանողներին կհետաքրքրի:

Սեռական հոլովի ուսուցումը դժվար թեմաների շարքն է դասվում: Նոր լեզվի յուրացման սկզբնափուլում միանգամից այլալեզու ուսանողների առջև ծանրանում է մի հարց. <<Ես գիտեմ բավականին բառեր, այդ թվում նաև բայեր, ածականներ, կարողանում եմ նախադասություններ կազմել, բայց մտքերս արտահայտել չեմ կարողանում>>: Ահա այստեղ է, որ նոր բառերի իմացությունից բացի կարևոր է շուտ սկսել գոյականի սեռական հոլովի ուսուցումը, որը, ինչպես գիտենք, ի տարբերություն անգլերենի, հայերենում շատ բազմաձև է: Ի և Մ հնչյուն-տառերի ուսուցման մեթոդական շղթան շարադրելիս մեր հետազոտության մեջ ներկայացրել ենք, թե ինչպես ենք սկսում սեռական հոլովի ուսուցումը Ի հոլովմանը պատկանող պարզագույն բառերով: Իսկ ավելի ուշ ներկայացնում ենք սեռական հոլովի արտաքին, ներքին և այլաձև հոլովումները՝ ընդգծելով հոլովիչները, վեր հանելով սեռական հոլովի կազմության հետ կապված կարևոր հարցերը, օրինաչափություններն ու շեղումները՝ իհարկե, կիրառելով գործուն բառապաշարը.

նկար-նկարի

գիրք-գրքի

տղա-տղայի

հիվանդ-հիվանդի

միրգ-մրգի

երեխա-երեխայի

տետր-տետրի

ծաղիկ-ծաղկի

երեկո -երեկոյի

ձեռք-ձեռքի

սիրտ-սրտի

աորտա-աորտայի

Արմեն-Արմենի

լեզու-լեզվի

Աննա-Աննայի

Նարինե-Նարինեի

ձու-ձվի

Կարո-Կարոյի

Վերոհիշյալ օրինակների վրա ցույց են տրվում ի հոլովիչի ընդհանրությունը և երեք շարքերում ներկայացված բառերում առկա լեզվաքերականական տարբերությունները:

Դասագործընթացի այս հատվածում փորձում ենք հմտությամբ շաղկապել լեզվաքերականական տարբեր իրողություններ, օրինակ՝ **Հայերենի դասը հեշտ է (դժվար է)**: նախադասությունը ուսումնասիրելով անդրադարձ է կատարվում ոչ միայն սեռականական բառակապակցությանը, այլև՝ ածականական գույգին: Ապա նախադասությունն ընդարձակվում է՝ **Հայերենի այսօրվա դասը հեշտ է**, որից հետո **այսօրվա** բառից սկսում ենք նախապատրաստել հաջորդ՝ **Վա հոլովման** ուսումնասիրումը:

Վա հոլովման պատկանող բառերի շարքը ներկայացնելով ուսանողների ուշադրությանը՝ **Ժամ, օր, շաբաթ, ամիս, տարի, երեկ, այսօր, վաղը առավոտ, գիշեր, ցերեկ, կեսօր**, հանձնարարվում է սեռական հոլովի հոլովաձևերը կազմել ինքնուրույն: Ուսանողները, բնականաբար, սխալ են թույլ տալիս՝ մեքենայորեն Ժամանակ ցույց տվող բառերի վրա **վա** հոլովիչ ավելացնելով: Կատարված սխալի վրա ուսուցանելը մեթոդական հնար է՝ ևս մեկ անգամ շեշտելու հայերենի հնչյունափոխության հետ կապված փոփոխությունները:

Ան հոլովման ուսումնասիրման նպատակով ուսուցման առաջին փուլում ներկայացվում են տարվա եղանակները ցուցող բառերը, քանի որ դրանք շատ գործածական են, և անհրաժեշտ է վերհիշել <<Տարվա եղանակները>> տեքստը:

Գործուն բառապաշարում հաճախ հանդիպող չորս բառեր պատկանում են

Ոջ հոլովման.

քույր-քրոջ (մորաքույր-մորաքրոջ, հորաքույր-հորաքրոջ)
ընկեր-ընկերոջ (գործընկեր-գործընկերոջ, դասընկեր-դասընկերոջ)
կլին-կնոջ (տիկլին-տիկնոջ, տանտիկլին-տանտիկնոջ)
տեր-տիրոջ (գործարանատեր-գործարանատիրոջ)

Այս և Ու հոլովման պատկանող բառերի ուսուցումն առանձնակի բարդություն չի ներկայացնում.

այգի-այգու	մարդ-մարդու
որդի-որդու	ամուսին-ամուսնու
ոսկի-ոսկու	անկողին-անկողնու
անգլիացի-անգլիացու	անգլուհի-անգլուհու
գերմանացի-գերմանացու	գերմանուհի-գերմանուհու
ճապոնացի-ճապոնացու	ճապոնուհի-ճապոնուհու

միայն շեշտվում է մարդ, ամուսին, անկողին բառերի այլազանությունը:

Ընդհանուր գիտելիք է հաղորդվում **Յ հոլովման** վերաբերյալ՝
մերոնք-մերոնց Վարդանենք-Վարդանենց
ձերոնք-ձերոնց Վարդանանք-Վարդանանց,

սակայն **մարդիկ-մարդկանց, կանայք-կանանց** բառազույգը գործուն բառապաշարից է, ուստի պահանջվում է ընդգծել դրանք:

Բացատրվում են Ո, Ա ներքին հոլովումներին պատկանող բառերում կատարվող փոփոխությունները.

տուն-տան	արյուն-արյան	անուն-անվան
շուն-շան	անկյուն-անկյան	ազգանուն-ազգանվան
ծյուն-ծյան	սյուն-սյան	հայրանուն-հայրանվան

հայր-հոր (նախահայր-նախահոր, կնքահայր-կնքահոր)
մայր-մոր (տիրամայր-տիրամոր, կնքամայր-կնքամոր)
եղբայր-եղբոր (հորեղբայր- հորեղբոր, մորեղբայր- մորեղբոր)

Ո ներքին հոլովման պատկանող գոյականների ուսումնասիրումը պետք է համադրել <<Իմ ընտանիքը>> տեքստի ուսուցման հետ: Մեր հետազոտության ընթացքում պարզվել է, որ սեռական հոլովի ուսուցումն անպայմանորեն պետք է շաղկապել <<Ընտանիք>> թեմատիկ բառապաշարի ուսուցմանը՝ դեռևս սկզբնական, տառաձանաչության փուլում՝ անգլերեն տառադարձության օգնությամբ:

Ավելի ուշ ցույց են տրվում **այլաձև հոլովման** հետևյալ դրսևորումները.

սեր-սիր	դուստր-դստեր	ծնունդ-ծննդան
աղջիկ-աղջկա	կայսր-կայսեր	հանգիստ-հանգստյան

Այս նյութի յուրացումից հետո պետք է հանձնարարել սովորել այդ բառերի սեռական հոլովածները, որոնք առավելագույնս պատկերացում կտան հայերենի սեռական հոլովի վերաբերյալ և, շատ կարևոր է շուտ սկսել **սեռական հոլովով հատկացուցիչ լրացում ունեցող բառակապակցությունների ուսուցումը**, քանի որ դրանք արտահայտում են պատկանելության, ստացականության իմաստ և խոսքաշարում հաճախ են հանդիպում.

**մոր պայուսակը
քրոջ դուստրը
եղբոր որդին**

**դատեր ընտանիքը
հոր աշխատանքը
թոռան մահճակալը**

Սեռական հոլովով գոյականական բառակապակցությունները մեծ գործածություն ունեն հայերենում: Սեռական հոլովի իմաստները շատ բազմազան են, բնականաբար բազմազան են սեռական հոլովի շարահյուսական կիրառությունները, սակայն բնավ պետք չէ, որ այլալեզու ուսանողը տարբերակի, թե տվյալ օրինակը հատկացուցիչ է, թե՞ որոշիչ: Բավական է, որ նա սեռական հոլովով գոյականական բառակապակցություններ կազմելու հմտություններ ձեռք բերի և ճիշտ ձևակերպի հարցը, ինչպես՝

ինչի՞ թուղթը /What paper? - the paper of the copy-book/ - տետրի՞ թուղթը
ու՞մ ճաշը /Whose dinner? - Armen's dinner/ - Արմենի՞ ճաշը

Սա նշանակում է, որ մենք կարևորում ենք նաև համապատասխան հարցերը ձևակերպելու հմտության ուսուցումը:

Հետևյալ օրինակները վերլուծելիս անհրաժեշտ է ներգրավել բոլոր ուսանողներին, որպեսզի նրանք համեմատեն միջնորդ լեզվի հետ: Այս դասանյութը հիմնարար նշանակություն ունի հայերենի՝ իբրև օտար լեզվի ուսուցման մեջ,

**նկարի մեծությունը
հիվանդի վիճակը
տետրի թուղթը
ձեռքի ամր
Արմենի ճաշը
Նարինեի գրիչը**

**գրքի էջը
մրգի համը
ծաղկի հոտը
սրտի զարկերը
լեզվի ուժը
ձվի չափսը**

**տղայի գիրքը
երեխայի գլխարկը
երեկոյի փայլը
առոտայի մեջ
Աննայի լուսանկարը
Կարոյի տունը**

Տվյալ դասընթացի թեմային կամ ընթերցանության նյութին զուգահեռ՝ ուսուցանվում է սեռական հոլովի համապատասխան հոլովումը, կազմվում են բառակապակցություններ, ապա օգտագործվում նախադասությունների մեջ: Բառաձևերի գործածությունն անպայմանորեն պետք է ցույց տրվի կիրառական օրինակներով: Դա կապահովի լեզվի ուսուցման գործնականությունը, կձևավորի հայերեն լեզվամտածողություն, կնպաստի հաղորդակցությանը: Ներքոհիշյալ օրինակները տարբեր թեմաներ են ընդգրկում, ուստի պետք է ուսումնասիրել քիչ-քիչ, մաս առ մաս.

Ժամվա ընթացքում
օրվա մեջ
շաբաթվա սկզբին

երեկվա դասախոսությունը
այսօրվա գործը
վաղվա դասերը

ամսվա վերջում
տարվա եղանակները
բուժման ընթացքը
մանկան ժպիտը
գառան միսը
լեռան գագաթը

առավոտվա ցուրտը
ցերեկվա շոգը
ամռան ամիսները
ձմռան ամիսները
ձկան փուշը
նռան գինի

Բառակապակցություններով կազմվում են նախադասություններ, բացատրվում են դժվար հարցերը.

Կնոջը քույրը շատ գեղեցիկ է:
Տանտիկնոջ թխվածքը համեղ էր:
Ինչպե՞ս են ընկերոջ գործերը:
Այգուս ծառերը ծաղկել են:
Որդու գրքերը արդեն գնել եմ:
Վարդանենց ընտանիքը մեկնել է:
Մարդկանց խումբը հավաքվել էր փողոցում:
Կանանց տոնը մարտի 8-ին է:

Ուսուցման երկրորդ փուլում՝ երկխոսություններն ուսուցանելիս կարելի է ավելի շատ տեղեկություններ տալ սեռական հոլովով որոշիչ լրացում ունեցող բառակապակցությունների մասին, ինչպես՝

**ուսանողների խումբ
գինու բաժակ
հանդիպումների սրահ**

Մեր նպատակը բնավ հայոց լեզվի քերականության բարձրագույն դասընթաց ուսուցանելը չէ, բայց լեզվի ուսուցման շատ կարևոր հարցեր սերտորեն փոխկապակցված են, և կարևորն անկարևորից տարանջատելը դժվար է: Սա ևս մասնագիտական մեծ հմտություն է պահանջում, ինչպես ասենք, ածականական բառակապակցությունները սեռական հոլովով որոշիչ լրացում ունեցող բառակապակցություններից տարանջատելը, ինչպես՝ **բամբակե հագուստ:**

Սակայն նմանատիպ բացատրությունները հետաքրքրում են քիչ թվով ուսանողների, ուստի հետաքրքրվողներին կարելի է անհատապես մեկնաբանություններ տալ:

Մենք գիտենք, որ հայերենում թեք հոլովները, բացի սեռականից, գերազանցապես հանդես են գալիս որպես բայական անդամի լրացումներ, իսկ տրական հոլովի ձևավորումը բացարձակապես կախված է բայերի ընտրությունից: Ուստի տրական, հայցական հոլովները ներկայացնելիս առավելագույնս կարևորվում է բայիմաստը: Ասվում է, որ տրական հոլովը սովորաբար հանգում է արտահայտում: Այս թեմայի ուսուցման ընթացքում հաճախ ենք դիմում ժեստերի օգնությանը՝ շեշտելու համար գործողության հանգման իմաստը:

քսել հացին
օգնել տատիկին
մոտենալ հեռախոսին
նայել նկարին

հավատալ կնոջը
դիմել ընկերուհուն
նվիրվել գիտությանը
մոտենալ դստերը

Ներկայացվում են նախադասությունների նմուշ-օրինակներ.

Կարագը **քսի՝ր հացին:** (ինչի՞ն)

Օգնի՛ր տատիկին հագնել վերարկուն: (ու՞մ)

Խնդրում եմ՝ **նայե՛ք** Այվազովսկու հանճարեղ **նկարին:** (ինչի՞ն)

Հայցական հոլովին անդրադարձ կատարելիս ուսանողներին բացատրում ենք անգլերենի և հայերենի միջև առկա անհամապատասխանությունը, ուստի աշխատանքը կատարվում է թարգմանաբար, համեմատության մեթոդով.

կարդալ գիրք
դիտել հեռուստացույց
գնալ օդանավակայան
վիրահատել սիրտը
սիրել անզուհուն

գնալ համալսարան
բացել տետրը
կառուցել շենք
մտնել լսարան
բուժել հիվանդին

Ներկայացվում են նախադասությունների նմուշ-օրինակներ.

- Ժամը **քանիսի՞ն** ես գնում համալսարան:

Ազատ ժամանակ սիրում եմ գիրք կարդալ, հեռուստացույց դիտել:

Այստեղ բարձրահարկ շենք են կառուցելու:

- Մտե՛ք լսարան և բացե՛ք տետրերը:

Բացառական հոլովի ուսուցումն առանձնակի դժվարություն չի ներկայացնում, պարզապես պետք է հիշեցնենք, որ **ու** հոլովման պատկանող գոյականների բացառական հոլովը համապատասխանաբար կազմվում է **ուց** հոլովիչով, որով և նմանվում է անորոշ դերբայի բացառական հոլովի բառաձևերին, սակայն այդ բացատրությունը սկզբնական փուլի դասանյութ չէ.

գնալ Հայաստանի**ց** (**որտեղի՞ց**)

գալ Հնդկաստանի**ց**

մեկնել Պարսկաստանի**ց**

իջնել ավտոբուսի**ց** (**ինչի՞ց**)

ստանալ ընկերոջի**ց** (**ու՞մից**)

խմել աղբյուրի**ց** (**ինչի՞ց**)

դուրս գալ լսարանի**ց** (**որտեղի՞ց**)

գոհ լինել ուսանողների**ց** (**ու՞մից**)

վեր կենալ անկողնու**ց** (**որտեղի՞ց**)

Մի շաբաթի**ց** մեկնելու եմ:

Երկու օրի**ց**՝ Նոր տարի է:

(**ինչքա՞ն ժամանակից**)

Գործիական հոլովով արտահայտված լրացման՝ ստորև բերված օրինակներով լսարանում կազմվում են նախադասություններ, իսկ ավելի բարդ նմուշները ներկայացվում են հետագայում՝ բժշկական բառապաշարն ընդլայնելիս.

գրել գրիչով (**ինչո՞վ**)

նկարել մատիտով

սովորել դասագրքով

քայլել փողոցով (**որտեղո՞վ**)

կարդալ ակնոց**ով**
 ուտել գդալ**ով**, պատառաքաղ**ով**
 կտրել դանակ**ով**
 գնալ ոտք**ով**, ավտոբուս**ով**, մեքենայ**ով**, օդանավ**ով**, նավ**ով**
 բացակայել մեկ ամս**ով** (**ինչքա՞ն ժամանակով**)
 ուշանալ երեք ժամ**ով**
 Գործիական հոլովի **ն-մք** փոխակերպմամբ ձևերն ավելի ուշ են ուսուցանվում .
 կատարել ուրախությա**մբ** (**ինչպե՞ս**)
 սովորել հեշտությա**մբ** (**ինչպե՞ս**)
 աչքի ընկնել աշխատասիրությա**մբ** (**ինչո՞վ**)

Հայերենում գործուն են նաև գործիական հոլովով արտահայտված գոյականական բառակապակցությունները, որոնց վրա ուսանողների ուշադրությունը կարող ենք հրավիրել <<Ուտելիք>> թեմայի բառապաշարը սերտելիս, ինչպես՝

թփով տոլմա, կաղամբով ու սերկնիլով տոլմա, մսով կոտլետ, գազարով աղցան:

Ներգոյական հոլովաձևը շատ գործուն հոլովաձև է, ուստի շատ վաղ է տեղեկություն տրվում դրա վերաբերյալ՝ երկրորդ դասի ընթացքում, երբ ուսանողները սովորում են **Ու, Մ** հնչյուն-տառերը, իսկ հետագա դասերի ընթացքում հաճախ է անդրադարձ կատարվում այդ հոլովին.

սովորել համալսարան**ում**
 ապրել հանրակացարան**ում**
 պարապել գրադարան**ում**
 հանգստանալ Իտալիայ**ում**
 լինել Ճապոնիայ**ում**
 ավարտել յոթ տար**ում**
 թռչել մեկ ժամ**ում**
 հաշվել կես րոպե**ում**

դնել դարակ**ում**
 գրել նամակ**ում**
 ուտել ճաշարան**ում**
 տեսնել երագ**ում**
 հանդիպել փողոց**ում**

Ներկայացվում են նախադասությունների նմուշօրինակներ .

- Որտե՞ղ ես ծնվել: - Հայաստան**ում**:
 - Որտե՞ղ ես ապրում: - Ամերիկայ**ում**:
 - Որտե՞ղ ես սովորում: - Համալսարան**ում**:
 - Որտե՞ղ ես աշխատում: - Ճաշարան**ում**:
- Ես ու Աննան միասին ենք պարապում գրադարան**ում**:
 Դուք եղել՞ եք Ճապոնիայ**ում**:
 Քանի՞ ժամ**ում** կհասնենք Բելգիա:
 Կարո՞ղ ես մինչև տասը հաշվել կես րոպե**ում**:
 Մենք միմյանց հաճախ ենք հանդիպում փողոց**ում**:

Թեպետ **տուն** գոյականի **տանը** հոլովաձևը երրորդ դասին է ուսուցանվում, սակայն ներգոյականի իմաստով կազմված բարդություններն ավելի ուշ են ուսուցանվում .

դեղատանը, գրատանը, գինետանը, մանկատանը, մաքսատանը (որտե՞ղ):

Ցույց են տրվում նախադասության նմուշօրինակներ .

- Ո՞վ կա **տանը**:

Դեղատանը սուրճ չի վաճառվում:

Գարնանը, ամռանը, աշնանը, ձմռանը /Dative and Locative cases/ բառաձևերը թեպետ տրականաձև են, սակայն ներգոյական հոլովի իմաստ ունեն .

Գարնանը բնությունն արթնանում է ձմեռային քնից:

Հայաստանի քաղցրահամ միրգը հասունանում է **աշնանը**:

Ներգոյական հոլովն ամփոփելիս ուսանողների մոտ միշտ առաջանում է սեռական հոլովի և **մեջ** կապի փոխարկելիության հարցի շուրջ երկվություն: Համապատասխան օրինակներով բացատրում ենք, որ դա ոչ միշտ է հնարավոր:

գրքում = գրքի մեջ

սառնարանում = սառնարանի մեջ

պահարանում = պահարանի մեջ

տանը = տան մեջ

Թեք հոլովաձևերն ուսուցանելիս մենք հաճախ դիմում ենք մեջախաղի հնարքին: Այլալեզու ուսանողն ինքնուրույն խոսք կառուցելիս, ինչպես փոքր երեխան իր ծնողի օգնության կարիքն է զգում, այնպես էլ ոչ թե անգիր արած նյութի, այլ որևէ նոր թեմայի շուրջ խոսելիս, ասես օգնություն է խնդրում: Որպեսզի բարձրաձայն չմիջամտենք նրա խոսքին, ձեռքերով ցույց ենք տալիս թեք հոլովաձևերին (-ից, -ով, -ին, -ում) համապատասխան շարժումներ: Որոշ ժամանակ անց այդ շատ կարևոր օգնության կարիքը չի զգացվում:

Այսպիսով, քերականության ուսուցումը դառնում է միջոց՝ հայերեն լեզվամտածողություն ձևավորելու նպատակն իրագործելու համար: Մի կողմից՝ սա անցածի կրկնություն է, մյուս կողմից՝ անցած նյութերի համադրում ու հակադրում, որոնք հիմնավորվում են նմուշ-օրինակներով: Ձեռք բերված գիտելիքները, ասես, դասավորվում են <<համապատասխան դարակներում>> և ուսանողների գիտակցականությունը, տրամաբանական մտածողությունը հասցվում է մի նոր մակարդակի: Փաստորեն, տարբեր դասերի ընթացքում մաս առ մաս անդրադարձ է կատարվում հայերենի քերականական օրինաչափություններին, իսկ կադապարային նմուշներով ներկայացվում է հայերենի քերականության ընդհանուր պատկերը: <<Քերականություն>> բաժինը ուսումնասիրելով՝ մասնավորեցվում է նոր նյութը՝ արդեն իսկ ուսանողի իմացածի վրա ավելացնելով նոր գիտելիք, հյուսվում է գիտելիքների այն շղթան, որն անհրաժեշտ է այլալեզու ուսանողին:

Աշխատանքները տարվում են պարզից դեպի բարդը, միայն ոչ այնքան բարդ, որ դասընթացը՝ կանոնների սերտամաբ վերածվի լեզվագիտական-հայագիտական ուսումնասիրության:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գյուլամիրյան Ջ., Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, 2006, 275 էջ:
2. Աստվածատրյան Մ., Օտար լեզուների դասավանդման մեթոդիկա 1985թ., 390 էջ:
3. Մուրադյան Լ. Կ., Սովորում ենք գրել, կարդալ, խոսել հայերեն, Էդիթ Պրինթ, 2011, 248 էջ:
4. Hinkel Eli, Handbook of research language teaching and learning, New York, 2010, 538 p.
5. Lightbown M. P., Spada N., How languages are learned, Oxford University Press, 1998, 233 p.

РЕЗЮМЕ

ОБУЧЕНИЕ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В ГРУППАХ С ИНОСТРАННЫМИ СТУДЕНТАМИ

МУРАДЯН Л. К.

Статья посвящена обучению армянского - как иностранного языка. После приобретения способности записи и чтения, учащиеся могут читать и переводить тексты, которые включают в себя основные структуры языка и разговорных формул. Это может помочь иностранным студентам в процессе повседневной коммуникации.

На основе многолетнего опыта мы разработали методику и представляем наши наблюдения на тему "Существительное".

SUMMARY

THE NOUNS STUDY IN GROUPS WITH FOREIGN STUDENT

MOORADYAN L. K.

This article is about the acquisition of the Armenian language as a foreign language. After acquisition of writing and reading abilities, the learners can read and translate the texts, which include the basic language structures and conversational formulas. These can help foreign students in everyday living and communication process. Having many years of experience, we discuss the Armenian language as a foreign language teaching issues and offer our observations on the subject "The Noun".

Տպագրության է երաշխավորել Բ.Գ.Թ., դոցենտ Ա. Գալստյանը
05.05.2021թ.